

DE L'EDUCACIÓ RACIONALISTA A L'EDUCACIÓ ESTÈTICA; la contribució de Herbert Read a la pedagogia llibertària.

Joan Bardella
CRPL Josefa Martín Luengo

Herbert Edward Read (1893 - 1968) va ser un pensador anglès, filòsof, polític, poeta, novel·lista, anarquista i crític de literatura i art. En el seu treball com a crític d'art es destaca la importància que donar a la percepció haptica com a valor estètic sobre lo simplement visual. La idea central de la seva obra política, artística i estètica es que la llibertat és una necessitat humana natural per una vida creativa i autorealitzada. Vist així, qualsevol imposició que sesgui el natural procés de llibertat humana, condemna a l'alienació creativa, a la perdua de sentit i a la inevitable patologia social actual.

Segons Herbert Read, el desenvolupament de la racionalitat moderna és un invent escolàstic i suposa un trencament del Ser amb la seva naturalesa lliure i estètica. Això no vol dir que Herbert Read interpreti que la raó sigui quelcom rebutjable, és més aviat que cal donar-li el lloc que li pertoca, expropiant-li l'egemonia totalitzadora que el poder utilitarista i positivista li han donat, doncs, tota ciencia està contenida en l'experiència estètica.

"No debe hacerse diferenciación entre ciencia y arte. El arte es representación y la ciencia explicación de la misma realidad. El objetivo de la educación es cultivar todos los modos de expresión y crear artistas, es decir, personas eficientes en los diversos modos de expresión."

La concepció estètica.

Segons el nostre autor, l'art és un mecanisme regulador del procés perceptiu, del pensament i de l'acció corporal. A tot arreu descobrim formes que agraden o desagraden als nostres sentits i quan preguntem què és art? El que estem preguntant és què és, o quina característica té, allò que atreu als nostres sentits?

La Forma és quelcom sinònim a certa organització estructural, i l'organització que els sers humans donen des de sempre a les seves creacions artístiques són formes d'organització anàloges a les que descobrim a la natura. Aquestes formes responen a lleis físiques i

matemàtiques, les quals estimulen els nostres sentits percebent-les com a Belles (és allò que avui encara s'estudia com a fractals).

Però encara és més, no hi ha forma sense color, doncs tota forma està plena de color i el color, és conegut, exerceix un efecte directe sobre els nostres sentits.

Així, en l'experiència estètica trobem un aspecte objectiu i formal com tonalitats, intensitats, formes, lluminositat, etc. Però també -i d'això versa aquest text- té un aspecte subjectiu, doncs, no a totes les persones agrada el mateix, i no tota experiència estètica és conscient, per tant, l'art no ha de ser necessàriament reproducció de les formes naturals, doncs la ment crea també les seves pròpies formes perceptives i les combina per crear-ne de noves. És el que Jung va anomenar arquetips i que són formes elementals i universals que s'han donat en totes les èpoques i que s'hereden en forma de predisposicions perceptives. Són imatges inconscients que es generen de les sensacions propioceptives, és a dir, dels estímuls que revem del nostre moviment mitjançant els sensors nerviosos ubicats en músculs i tendons, tal i com va comprovar Lowenfeld en estudis amb infants cecs.

D'aquesta manera H.R. identifica les imatges eidètiques infantils - estudiades per Jaensch, les quals són creacions visuals perceptives i expresives vinculades amb els sentiments i les emocions-, amb la capacitat d'alguns artistes de mantindre aquesta capacitat més enllà de l'impuls de la raó. La idea es que aquestes imatges -que conformen un principi d'integració personal entre el món objectiu i el subjectiu, com defensa la psicologia Gestal- se sublimen en excés i prematurament en nom del realisme artístic i la racionalitat i això és un error, doncs aquestes, representen la base de tot desenvolupament integrat i integral el qual de *per se* inclou al raonament.

"El ambiente del individuo no es del todo objetivo. Su experiencia no es sólo empírica. Dentro del individuo existen dos estados existenciales que pueden exteriorizarse con ayuda de las facultades estéticas. Uno es somático y se refiere a las imágenes no derivadas de la percepción externa. Los niveles subconscientes de la personalidad humana aparecen en el primer plano de nuestra conciencia como imágenes en estados de sueño o ensueño. El conjunto de tales imágenes constituye una forma de expresión, un lenguaje, que puede educarse."

H.R. estableix un paral·lelisme entre les quatre funcions primordials de sensació, intuició, sentiment i pensament -desenvolupades per Jung- i les vincula, com a quatre tendències temperamentals pures amb quatre activitats estètiques diferents i que es cristalitzen en diferents estils d'art. A més cada tipologia la divideix en dos variants

segons si la persona té tendència a l'extroversió o la introversió en la seva relació amb el món objectual, creant així vuit categories. Val a dir que, segons l'autor, tota classificació és una ordenació que ens ajuda a comprendre tendències, doncs, de fet, mai trobem tipus en estat pur, com tampoc trobem estils artístics purs. El quadre és el que segueix:

	INTROVERSSIÓ O ACTITUT SUBJECTIVA	EXTRAVERSSIÓ O ACTITUT OBJECTIVA
SENSACIÓ	<i>Expresionisme</i> Les propies sensacions serveixen de base expresiva, com en els dibuixos de nens i nenes cegues.	<i>Expresionisme</i> Aferrament sensorial a l'objecte i resposta empàtica vers el mateix.
INTUICIÓ	<i>Constructivisme</i> Ús d'estructures funcionals bàsiques però amb una funció expresiva, com en la pintura cubista.	<i>Constructivisme</i> Aprehensió intuïtiva de les proporcions i relacions que es manifesta en estructures funcionals i manifestació en l'art industrial, arquitectura, ceràmica...
SENTIMENT	<i>Superrealisme:</i> Prioritat absoluta de l'expressió subjectiva, inconscient i sentimental, l'artista no té més remei que negociar amb l'exterior i els materials com a mal menor.	<i>Superrealisme:</i> Intent de projecció dels sentiments inconscients reprimits sobre l'objecte l'exterior.
PENSAMENT	<i>Realisme:</i> Cerca expressar la resposta afectiva que el món objectual crea en l'artista com en l'impressionisme	<i>Realisme:</i> Subordinació exacte al objecte, anomenat de vegades com a naturalisme fotogràfic.

La finalitat de l'educació:

Segons Herbert Read l'educació s'ha d'orientar vers el desenvolupament integral de la persona i això inclou un procés de progressiva diferenciació, es a dir, al desenvolupament de la individualitat. Per fer-ho cal que el sistema social-escolar sigui un entorn llibertari que permeti el ple desenvolupament de cada singularitat, oferint un entorn de plena acceptació mútua i solidària, eliminant la coerció mística o secular del Be i el Mal.

“¿Cuál es la finalidad de la educación? Si nos basamos en la concepción democrática y libertaria, sólo puede ser desarrollar, al mismo tiempo que la singularidad, la conciencia social del individuo. Las características individuales de un individuo pueden ser de incalculable beneficio para la humanidad. El individuo será bueno para la sociedad en la medida en que su individualidad se realice dentro de la comunidad. La libertad es un estado del ser dotado de características positivas que deben ser desarrolladas en toda su autosuficiencia. Esas cualidades positivas eliminan las cualidades opuestas.”

“La finalidad general de la educación es fomentar el crecimiento de lo que cada ser posee de individual, armonizando al mismo tiempo la individualidad con la unidad del grupo social al que pertenece. La educación estética es fundamental en este proceso...”

Així doncs, segons Herbert Read, l'educació ha de vetllar per les següents metes:

- *Conservar la intensidad natural de todos los modos de percepción y sensación.*
- *Coordinar los diversos modos de percepción y sensación entre sí y en relación al ambiente.*
- *La expresión de los modos de experiencia mental.*

I la técnica d'educació estètica presenta els següents aspectes:

- *Educación visual (vista)*
- *Educación plástica (tacto)*
- *Educación musical (oído)*
- *Educación cinética (músculos)*
- *Educación verbal (palabra)*
- *Educación constructiva (pensamiento)*

Resulta evident el paral·lelisme i la prematuritat de les teories estètiques de H.Read si les contrastem amb els nous paradigmes de

les intel·ligències múltiples de Howard Gardner o l'èmfasi en l'educació emocional de Daniel Goleman; un cop més el temps ens dona la raó!

- Herbert Read. Education through art; Ed. Faver and Faver, London, 1943

- Herbert Read. Educación por el arte; Ed. Paidós Iberica, Madrid, 1986.